

УДК 001.82:159.922:339.13:330.3

Т. І. Лепейко,

д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту та бізнесу,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, м. Харків, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8667-509X>

М. В. Зось-Кіор,

д. е. н., професор, професор кафедри менеджменту ім. І. А. Маркіної, Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8330-2909>

О. В. Федірець,

д. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту ім. І. А. Маркіної,

Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9710-4644>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.13.4

ДИДЖИТАЛ-ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ АДАПТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ

T. Lepeyko,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Management and Business,

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine, Kharkiv

M. Zos-Kior,

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Professor of the I. Markina Department of Management, Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine

O. Fedirets,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the I. Markina Department of Management, Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine

DIGITAL TRANSFORMATION OF BUSINESS PROCESSES OF ADAPTIVE ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND CHANGE MANAGEMENT

У сучасному динамічному світі, де технології постійно розвиваються, а конкуренція стає все жорсткішою, адаптивні підприємства, які прагнуть до сталого розвитку, змушені впроваджувати цифрову трансформацію своїх бізнес-процесів. Цей процес не лише покращує ефективність та продуктивність, але й сприяє досягненню цілей сталого розвитку та забезпечує стійкість до змін. Цифрова трансформація — це комплексний процес, який охоплює всі аспекти діяльності підприємства, від його культури та стратегії до операцій та взаємодії з клієнтами. Вона передбачає впровадження нових технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання, Інтернет речей, хмарні обчислення та великі дані, для автоматизації процесів, покращення прийняття рішень та створення нових продуктів та послуг. Цифрова трансформація бізнес-процесів адаптивних підприємств в контексті сталого розвитку та управління змінами є надзвичайно актуальною темою в сучасному світі. Вона може допомогти підприємствам покращити свою ефективність, продуктивність, стійкість до змін та досягти цілей сталого розвитку. Переваги цифрової трансформації для адаптивних підприємств: покращення ефективності та продуктивності; зниження витрат; підвищення конкурентоспроможності; створення нових продуктів та послуг; покращення прийняття рішень; збільшення лояльності клієнтів;

зменшення впливу на навколишнє середовище; підвищення стійкості до змін. Виклики цифрової трансформації для адаптивних підприємств: високі витрати на впровадження нових технологій; зміна культури та поведінки співробітників; необхідність у навчанні та підтримці персоналу; ризик кібератак; невизначеність щодо майбутнього розвитку технологій. Рекомендації для адаптивних підприємств, які прагнуть до цифрової трансформації: розробити чітку стратегію цифрової трансформації; залучити до процесу всіх зацікавлених сторін; інвестувати в нові технології та інфраструктуру; навчати та підтримувати співробітників; створити культуру інновацій та прийняття змін; ефективно управляти змінами; слідкувати за трендами розвитку технологій.

In today's dynamic world, where technology is constantly evolving and competition is getting tougher, adaptive enterprises seeking sustainable development are forced to implement digital transformation of their business processes. This process not only improves efficiency and productivity, but also contributes to the achievement of sustainable development goals and ensures resilience to change. Digital transformation is a comprehensive process that encompasses all aspects of an enterprise's operations, from its culture and strategy to operations and interactions with customers. It involves the introduction of new technologies, such as artificial intelligence, machine learning, the Internet of Things, cloud computing and big data, to automate processes, improve decision-making and create new products and services. Digital transformation of business processes of adaptive enterprises in the context of sustainable development and change management is an extremely relevant topic in today's world. It can help businesses improve their efficiency, productivity, resilience to change and achieve sustainable development goals. Benefits of digital transformation for adaptive enterprises: improved efficiency and productivity; cost reduction; increasing competitiveness; creation of new products and services; improving decision-making; increasing customer loyalty; reducing the impact on the environment; increasing resistance to change. Challenges of digital transformation for adaptive enterprises: high costs of implementing new technologies; changing the culture and behavior of employees; the need for staff training and support; the risk of cyber attacks; uncertainty about the future development of technologies. Recommendations for adaptive enterprises seeking digital transformation: develop a clear digital transformation strategy; involve all interested parties in the process; invest in new technologies and infrastructure; train and support employees; create a culture of innovation and change acceptance; effectively manage changes; follow trends in technology development.

Ключові слова: диджитал-трансформація, бізнес-процеси, адаптація підприємства, сталий розвиток, економіка, ефективність, управління змінами, інклюзивний розвиток.

Key words: digital transformation, business processes, enterprise adaptation, sustainable development, economy, efficiency, change management, inclusive development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасному динамічному світі, де технології постійно розвиваються, а конкуренція стає все жорсткішою, адаптивні підприємства, які прагнуть до сталого розвитку, змушені впроваджувати цифрову трансформацію своїх бізнес-процесів. Цей процес не лише покращує ефективність та продуктивність, але й сприяє досягненню цілей сталого розвитку та забезпечує стійкість до змін.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Цифрова трансформація — це комплексний процес, який охоплює всі аспекти діяльності підприємства, від його культури та стратегії до

операцій та взаємодії з клієнтами. Вона передбачає впровадження нових технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання, Інтернет речей, хмарні обчислення та великі дані, для автоматизації процесів, покращення прийняття рішень та створення нових продуктів та послуг. Адаптивні підприємства — це ті, які здатні швидко реагувати на зміни в навколишньому середовищі та пристосовуватися до нових умов. Вони характеризуються гнучкістю, інноваційністю та орієнтацією на клієнта. Цифрова трансформація є ключовим фактором, що сприяє розвитку адаптивності підприємств.

Сталий розвиток — це концепція, яка передбачає збалансоване використання ресурсів для задоволення потреб нинішнього покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь. Цифрова трансформація може сприяти сталому розвитку підприємств, наприклад, шляхом: зменшення використання енергії та ресурсів; зниження викидів парникових газів; покращення управління ланцюжками постачання; створення екологічно чистих продуктів та послуг. Цифрова трансформація часто супровод-

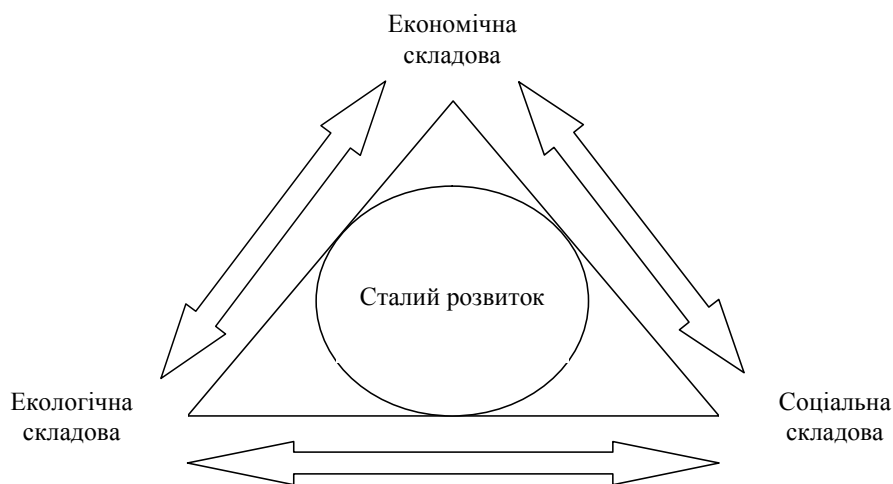

Рис. 1. Основні складові забезпечення стійкого розвитку адаптивних підприємств

Джерело: систематизовано авторами за [1; 3].

жується значними змінами в організації роботи підприємства. Ці зміни можуть бути складними для співробітників, тому важливо ефективно ними управляти. Це включає в себе: чітку комунікацію з персоналом; навчання та підтримку співробітників; заохочення до участі та зворотного зв'язку; створення культури інновацій та прийняття змін [1–8].

Цифрова трансформація бізнес-процесів адаптивних підприємств в контексті сталого розвитку та управління змінами є надзвичайно актуальною темою в сучасному світі. Вона може допомогти підприємствам покращити свою ефективність, продуктивність, стійкість до змін та досягти цілей сталого розвитку.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Формулювання цілей статті (постановка завдання) — дослідити диджитал-трансформацію бізнес-процесів адаптивних підприємств в контексті сталого розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Дослідження міжнародних та вітчизняних документів, які стосуються формування моделі взаємодії економічного впливу та довкілля, дозволяє виявити наступну закономірність: зусилля світової спільноти направлені на пошук компромісу між споживанням ресурсів та їх відновлення в межах різних за ступенем розвитку економічних систем для мінімізації негативного впливу виробничих систем на довкілля.

Розвиток адаптивних підприємств, орієнтуючись на принципи стійкого розвитку можна представити у вигляді концепції триєдиного результату. Говорячи про компоненти стійкого розвитку, важливо розуміти тісний взаємозв'язок та взаємодію соціальних, економічних та екологічних процесів у їх багатовимірній структурі та якості. Не можна відмовлятися від одного аспекту розвитку, щоб досягти максимальної вигоди для іншого. Серед основних компонентів, що забезпечують стійкий розвиток адаптивних під-

приємств, можна виділити ті, що представлені на рис. 1.

Стає зрозуміло, що досягти збалансованого розвитку не вдається: екологічна компонента соціально-економічної системи деградує унаслідок опустелювання, забруднення океану, нестачі питної води, руйнування озонового шару тощо; економічна підсистема стагне, демонструючи відсутність помітного приросту фізичних обсягів виробництва і звільняючись від головного продуктивного ресурсу виробництва — праці; соціальна компонента характеризується поглибленням майнового і станового розшарування населення, поширенням безробіття та бідності.

Економічна складова стосується не лише фінансових показників, аналіз внеску окремих суб'єктів господарювання в розвиток національної економіки, стратегії опис економічного розвитку також забезпечуються нею. В межах основних показників, якими оперує дана сфера зустрічається звітність, що стосується прибутків та збитків, обсягу інвестицій в інтелектуальний капітал, фінансування внутрішніх та зовнішніх соціальних програм, оцінку рівня задоволеності споживачів, інформація стосовно якості продукції тощо.

В межах соціальної складової розраховуються внески на забезпечення охорони праці та підтримку здоров'я персоналу, фінансування соціальних програм допомоги населенню, до яких долучені суб'єкти господарювання, забезпечення дотримання прав людини. Перелік показників включає видатки на управління персоналу, корпоративний кодекс суб'єкту господарювання, його відносини з громадянами.

Екологічна складова, стосується захисту навколишнього середовища та передбачає аналіз технологій, що застосовуються для забезпечення екологічного балансу. Особлива увага в межах даної сфери приділяється показникам споживання енергії, використання водних та інших ресурсів, інформація стосовно викидів забруднюючих речовин. На даний момент не існує єдиного підходу до адаптації діяльності бізнесу під стійкий розвиток, однак видаються деякі загальні тренди в процесах трансформації господарських суб'єктів. Так, ряд вчених [8] виділяють шість фаз, які проходить підприємство на шляху до стійкого розвитку.

1. Підприємство, та його керівництво діють таким чином, коли всі ресурси: земля, сировина, співробітники, інфраструктура, оточуюче середовище, суспільство використовуються лише для отримання економічних переваг у короткостроковому періоді. Співробітники розглядаються як один із ресурсів підприємства; розвитку талантів, безпеці та охороні праці не приділяється достатньої уваги. На підприємстві прийнято рішення про те, що його мета — це максимізація прибутку, без участі зовнішніх ефектів та вимогливих стейкхолдерів. Підприємство активно виступає проти введених обмежень своєї діяльності, адже вважає вимогу щодо зменшення негативного впливу своєї діяльності на навколишнє середовище перешкодами та втручанням в свою господарську діяльність, і відповідно активно виступає проти обмежень, що відносяться до інтересів суспільства в цілому.

2. Не реагування більш за все відбувається від недостатньої свідомості, чим від активного неприйняття корпоративної етики, що виходить за межі економічних інтересів. Багато підприємств, що знаходяться на цій фазі, висвітлюють свою діяльність за типовими принципами, на яких вона будувалась у минулому столітті, діючи традиційними способами, які не навчають принципам стійкого розвитку при прийнятті стратегічно значущих рішень. Стратегія в сфері людських ресурсів, як правило, побудована на створенні та підтримці робочого колективу, який підпорядкований корпоративній політиці. Питання в сфері соціального та екологічного впливу підприємств за межею можливостей ігнорування.

3. Відповідність передбачає фокусування на зменшенні ризиків порушень зобов'язальних вимог до підприємств з боку стейкхолдерів (в сфері охорони праці, дискримінації, екологічних наслідків діяльності). На даному етапі кер-

івництво підприємства підкреслює необхідність відповідності форми відповідального роботодавця та концепції корпоративного громадянства в частині забезпечення безпеки на робочому місці та уникнення небажаних дій у сфері екології, які можуть сприяти негативній реакції громадськості на створення підприємства. Однак стратегія стійкого розвитку характеризується реактивними діями, здійсненими при адаптації до вже змінених законодавчих вимог або громадських очікувань у сфері стійкого розвитку підприємства.

4. Ефективність відображає зростаючу освіченість керівництва підприємства про переваги проактивного впровадження практики стійкого розвитку. Зокрема, політики в сфері управління персоналом та екологічного менеджменту використовуються для того, щоб зменшити кількість пропозицій та підвищити ефективність ведення бізнесу. Наприклад, підприємства можуть почати виявляти той факт, що відходи їх виробництва можуть бути цінним ресурсом для іншого підприємства. Таким чином, впровадження практичного досвіду, що характеризує розвиток бізнесу як стійкого, вимагає підвищення витрат. З цього моменту починається впровадження принципів стійкого розвитку у діяльність підприємств.

5. Стратегічна проактивність починається з моменту, коли стійкий розвиток стає невід'ємним елементом стратегії розвитку бізнесу та розглядається як засіб створення потенційних конкурентних переваг підприємства. Керівництво на цьому етапі намагається позиціонувати своє підприємство як лідера стійкого розвитку (політика у сфері управління персоналом, розробленні засобів комунікації зі стейкхолдерами, виробництво якісної продукції, що не забруднює навколишнє середовище). Прихильність до принципів стійкого розвитку на пряму пов'язана з очікуванням довгострокових вигод для підприємства.

6. Стійкий бізнес — фінальна фаза, в якій керівництво підприємства повністю приймає ідеологічну діяльність у межах стійкого розвитку. Якщо це вигідно для підприємства, то традиційна мета — забезпечення доходів для інвесторів — досягається, однак пріоритетним є забезпечення соціального розвитку та охорона навколишнього середовища [6].

Прийняття рішень про діяльність у сфері стійкого розвитку адаптивного підприємства є достатньо складним процесом, перш за все через між функціональний характер необхідних змін. Тому у зв'язку з цим підприємство повинно виконувати формальну систему диджитал-

трансформації бізнес-процесів, підтримувати програму стійкого розвитку, обов'язково включаючи такі елементи, як контроль з боку менеджменту, оцінку результатів системи, мотивацію системи, оцінку співробітників на досягнення стратегічних цілей.

Таким чином, виходячи з вищезазначених теоретичних підходів, сформовано організаційно-економічний механізм підприємства, як кількісного та якісного визначення взаємодії двох підсистем підприємства, що забезпечує ефективність регулювання, управління та прийняття економічних рішень, єдність усіх економічних процесів для оптимального функціонування виробництва, яке орієнтоване на задоволення потреб споживачів, реалізацію потенціалу та підвищення продуктивності праці для забезпечення його розвитку в довгостроковій перспективі.

Незалежно від того, з чим пов'язано використання практик підвищення рівня стійкого розвитку підприємства: турбота про суспільство і навколишнє середовище, що регулюють законодавчі норми, тиск стейкхолдерів або економічні вигоди, особлива увага повинна приділятися процесу інтеграції цих практик в діяльність підприємства [5]. Хоча все більше число топ-менеджерів визнає важливість підвищення рівня стійкого розвитку для довгострокових результатів діяльності підприємства, проблеми, що виникають при здійсненні відповідних заходів, заслуговують на окрему увагу.

Першою проблемою для формування стратегічної програми стійкого розвитку є постановка чітких і вимірюваних цілей. Ця проблема викликана тим, що підвищення рівня стійкого розвитку в корені відрізняється від впровадження інших організаційних стратегій [4]. Наприклад, виробничі цілі ставляться виходячи з явного зв'язку з прибутком підприємства. Довгостроковий ефект від інноваційної стратегії оцінити досить складно, однак проміжним результатом є нові продукти або процеси, а кінцева мета так само формулюється в термінах прибутку. Однак для стратегічної програми стійкого розвитку першочергове завдання — це одночасне досягнення цілей за трьома напрямками: соціальним, екологічним та економічним аспектами. Ефективність реалізації соціальних і екологічних програм значною мірою характеризується існуванням відкладеного у часі ефекту та складнощами своєчасної та точної оцінки.

Іншою проблемою, яка виникає в процесі впровадження принципів стійкого розвитку в діяльність господарюючих суб'єктів — це

фінансової обмеження, які мають підприємства [3]. Так як менеджмент підприємства найчастіше змушений досягати короткострокові фінансові цілі (нерідко на шкоду довгостроковим результатам), інтеграція практик стійкого розвитку залежить від можливостей фінансування. У тому випадку, коли покращення в одному з факторів пов'язане з покращенням економічного аспекту діяльності (наприклад, скорочення споживання енергії), ймовірність реалізації проекту вище, ніж в разі, коли покращуються показники тільки в сфері екології або соціальній сфері діяльності. Так як більшість заходів з підвищення рівня стійкого розвитку вимагають значних інвестицій, менеджери змушені зважувати плюси і мінуси дій [6].

Ще одним питанням, що вимагає уваги, є реакція стейкхолдерів. На практиці реакції різних зацікавлених осіб на різні заходи може варіюватися. Це може бути пов'язано зі зміною пріоритетів підприємства або суспільства, зміною рівня вартості тих чи інших заходів в сфері стійкого розвитку адаптивних підприємств.

Таким чином, аналіз особливостей реалізації концепції сталого розвитку на рівні підприємства дозволяє виділити наступні принципи менеджменту сталого розвитку:

1. Принцип цінностей: облік принципів сталого розвитку при формуванні місії підприємства: прийняття цінностей, відповідних очікуванням суспільства в якості основних цінностей підприємства.

2. Принцип балансу: включення вимог соціального, екологічного та економічного балансу в процес стратегічного планування (включаючи ідентифікацію та аналіз стратегічних опцій, а також постановку цілей).

3. Принцип часового горизонту: розширення горизонту стратегічного планування з урахуванням екологічних, соціальних та економічних чинників, що впливають в довгостроковій перспективі (в тому числі, після припинення діяльності).

4. Принцип інтеграції: інтеграція критеріїв оцінки впливу на екологічний, соціальний та економічний розвиток суспільства в основні бізнес-процеси підприємства.

5. Принцип залученості: залучення представників стейкхолдерів до процесу формування програми сталого розвитку, постановці стратегічних цілей в частині сталого розвитку та контролю їх виконання.

6. Принцип прозорості: забезпечення підзвітності та прозорості у відносинах зі стейкхолдерами особливо що стосується діяльності

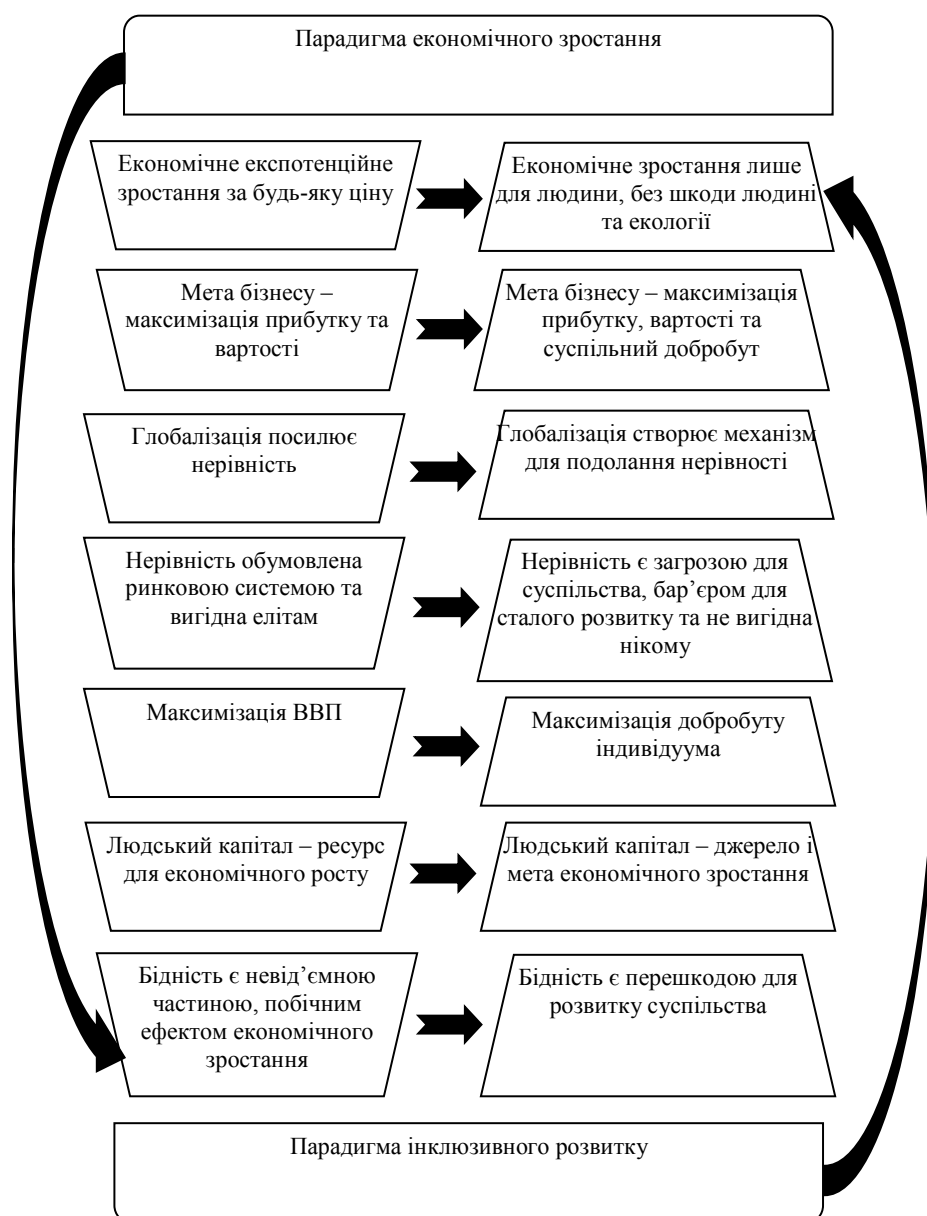

Рис. 2. Логіко-структурна схема трансформації парадигми розвитку суспільства

Джерело: систематизовано та уточнено авторами на основі [5; 8].

в сфері сталого розвитку, формування ефективної системи звітності.

Підбиваючи підсумки слід зазначити, що підходи до впровадження в принципів менеджменту стійкого розвитку розробляються дослідниками в напрямку стратегічного менеджменту та організаційних змін, в той же час відсутній системний погляд на загальну проблематику. Також можна зазначити, що для вдосконалення організаційно-економічного механізму, необхідно використовувати системний підхід, оскільки зміна лише одного елементу не спричинить досягнення бажаного результату.

Зміна структури населення світу, поява більшої кількості людей похилого віку через

зниження народжуваності, зміни способу життя, зменшення питомої ваги працездатного населення заклали глобальні передумови виникнення концепції інклюзивного розвитку. Криза пенсійних систем визначила нові проблеми, які стосуються поширення нових форм підтримки добробуту населення, особливо що стосується людей похилого віку. За таких умов ріст чисельності населення у бідних регіонах світу при зменшенні темпів приросту населення у розвинених (аж до від'ємних значень) збільшило різницю доходів в розрахунку на одну особу. Ключовим стало питанням недопущення маргіналізації широкого кола бідного населення через включення його до сучасної економічної системи.

Також слід звернути увагу на технологічні засади виникнення інклюзивної концепції. Діджиталізація, яка стала невід'ємною частиною суспільства викликала значний ріст його відкритості та транспарентності, що проявилось у здатності порівняння громадянами різних країн умови свого життя з різними континентами, країнами та суспільними прошарками. Враховуючи необмеженість людських бажань відмінності у способі життя заможних, бідних верств населення та середнього класу стали очевидними.

В умовах тотальної діджиталізації виникає об'єктивна необхідність у зменшенні репресивно-каральних функцій держави та відповідно посиленні сервісної функції для створення умов, які дозволять реалізувати елементарні потреби сучасної особистості. Діджитал-трансформація кардинально змінює роль людини у глобальній економіці, адже саме вона стає ключовим ресурсом, який визначає розвиток економічних систем. В ліберальних економіках відбувається скорочення ролі держави, із одночасним зростанням ролі особистості, що радикально змінює для суспільно-економічного розвитку систему пріоритетів [2].

Ріст інклюзивності економічних систем перетворюється на ключову умову для забезпечення їх сталого соціально-економічного розвитку, в основу якого покладено використання людського капіталу при умовах співучасті на етапах розподілу результатів економічного зростання (рис. 2).

Слід відмітити трансформацію парадигми розвитку суспільства, що відбулося через зростання транспарентності економічних систем, і сприяло появі екстремумів добробуту завдяки зростанню споживання в певних сферах суспільства, але викликало ріст нерівності та бідності в інших. Говорячи про зміну парадигми розвитку суспільства слід відмітити її глобальний характер і ступінь охоплення інших сфер.

Ефективна система інклюзивного розвитку базується на уточненні її цілей, які є досить суперечливими, з огляду на необхідність забезпечення економічного росту використовуючи нові підходи до забезпечення розподілу накопичених багатств, базуючись на основі соціалістичних принципах, при цьому відбувається концентрація на добробуті особистості чи формуванні засад інклюзивного розвитку економічних систем [4].

Інклюзивний напрямок розвитку є відповіддю на існуючу несправедливість, виникла в системі суспільних відносин, та має ряд суттєвих недоліків характерні:

нерівномірний розподіл ресурсів, який викликає відчуття несправедливості;

поява бар'єрів для економічного розвитку; посилення кризи довіри та зростання ризиків спричинених недосконалість економічних та фінансових інструментів, що за умов транспарентності ідентифікують частину ринкових контрагентів які ведуть себе недоброчесно, що ускладнює подальшу участь в економічних операціях.

На відміну від системного підходу, інклюзивна економіка має ґрунтується принципах справедливості, відсутності бар'єрів, відкритості та довіри. Не досконалість наявних фінансових інститутів в глобальному розрізі викликала появу фінансових "бульбашок", та спричинила нераціональність стосовно розподілу багатств та ресурсів.

На відміну до цього стійкий та постійний прогрес, в ході якого відбувається зростання доходів населення при одночасному підвищенні економічних можливостей, рівня безпеки та якості життя, має стати пріоритетним напрямком для суспільств в усіх частинах світу.

Головні сучасні парадигми, які стосуються сталого економічного зростання: моделі інноваційного та інвестиційного зростання, модель інклюзивного зростання [9; 10]. Варто відмітити, що перші дві базуються на впровадженні і поширенні технологій та інновацій, на відміну від них в основі моделі інклюзивного зростання покладено реалізацію потенціалу людини.

Концепція інклюзивного розвитку базується на теза, що за умови інвестування людством інвестує в економічну справедливість від нижчих до верхніх рівнів, темпи економічного зростання, ймовірно, будуть вищими та більш стабільним для всіх протягом тривалішого проміжку часу.

Зростання та справедливість виступають ключовими складовими інклюзивної економіки, в той же час варто враховувати й інші елементи, які формують вищий рівень інклюзивності економіки, особливо що стосується бідних та уразливих прошарків населення.

Варто звернути увагу на те, що пошук нових моделей розвитку базується не лише на турботі стосовно незахищених суспільних груп, але й пов'язаний із зниженням світових темпів економічного росту. Дискусії стосовно потреби впровадження в світовій економіці до нової моделі економічного зростання сприяли появі концепція "нової норми" (New Normal), яка була детально обґрунтована М. Ель-Еріаном (керівник інвестиційної ком-

панії Pacific Investment Management Company, PIMCO) в 2009 р. [8].

Концепція "нової норми", базуючись на наслідках економічної кризи 2008 р. для світової економіки, визначила характерні ознаки притаманні середньостроковій перспективі:

високі показники безробіття;

значне уповільнення темпів економічного зростання, особливо порівнюючи з попередніми періодами;

загострення боргових проблем;

велика невизначеність на існуючих ринках та подальше зміщення глобальної економічної активності до країн з ринками, які розвиваються.

В Україні через війну визначені проблеми мають більший вплив, що спричинений змінами структури виробництва та перерозподілом фінансових потоків, внаслідок дій та на користь транснаціональних корпорацій. Ріст чисельності населення та обсягів споживання забезпечує стабільний приріст попиту стосовно продовольчої продукції по всіх світових регіонах, що створює нових можливостей для підприємств. В той же час ріст глобалізації і транснаціоналізації світової та регіональних економік створює додаткові загрози для існування класичних аграрних підприємств, фермерських господарств, дрібних товаровиробників, і має негативні впливи на добробут мешканців.

Діджиталізація та розвиток науково-технічного прогресу виступають каталізатором прискореного вивільнення робочої сили, за умови відсутності можливих варіантів забезпечення продуктивної зайнятості та наявності стабільного джерела доходів, це призводить до занепаду території.

Зазначені чинники визначають напрямок інклюзивної трансформації із створенням моделі взаємодії усіх її учасників з метою збереження та примноження людського потенціалу як визначального елементу майбутнього розвитку.

Дія несприятливих фундаментальних чинників економічного розвитку, особливо в кризові періоди спонукають до обґрунтування нової економічної моделі, яка повинна створити передумови для вирішення поточних криз, уникнення їх повторень в майбутньому, та забезпечення стійкого економічного зростання.

Говорячи про появу концепції інклюзивного розвитку доцільно виділити наступну сукупність чинників:

1. Поширення в більшості країн світу інтенсивного типу розвитку, який заснований на підвищенні ефективності та ширшому впровад-

женні інновацій. Посилення уваги до ідей гуманізму, зі зміною акценту соціально-економічного розвитку на інтересах та потребах індивідууму. Усвідомлення тези, що розвиток людини та збільшення людського капіталу повинно стати головною метою економічного зростання.

2. Збільшення суспільної напруги внаслідок відсутності кореляції між рівнем добробуту громадян і домогосподарств та загальним економічним зростанням.

3. Посилення нерівності у доходах та доступі до ресурсів у різних країнах та регіонах світу.

Аналізуючи останні дослідження, у науковому середовищі, слід відмітити встановлення певного консенсусу відносно необхідності впровадження нової моделі зростання та розвитку — в основі якої стоять засади інклюзивності. Поряд з цим досить актуальним є подальше обґрунтування концепції інклюзивного розвитку з метою переведення її з площини теорії до формату плану конкретних дій та кроків.

Систематизуючи термінологію інклюзивного розвитку особливо з огляду на дефініції "зростання" та "розвиток" потрібно відштовхуватися від класичних теорій економічного зростання та розвитку. Так Й. Шумпетер у своїй праці "Теорія економічного розвитку" (1911 р.) "економічне зростання" характеризував в першу чергу як зміни кількісного характеру, які стосуються росту виробництва та споживання з позицій динаміки товарів та послуг. Водночас економічний розвиток слід розглядати також як якісні позитивні зміни, які базуються на удосконаленні виробничих процесів, дифузії інновацій при виробництві продуктів та послуг, удосконаленню управлінських технологій, при поліпшенні як сфер життя так і економічної діяльності в межах країни [7].

Характеристикою зростання виступає економічний ефект, який у кінцевому результаті забезпечує збільшення доходів в розрахунку на душу населення. Фактично, ця концепція є досить вузькою з технічного погляду і її можна виміряти обмежившись лише статистичними показниками. Аналізуючи розвиток, варто відмітити, що його досить складно оцінити лише за допомогою статистичних показників. Адже розвиток забезпечує зміни рівня добробуту населення, та перевищує межі простого доходу, а наявність інклюзивна складової формує "систему розподілу" достатку та добробуту в межах суспільства.

В першу чергу економічне зростання формується завдяки зростанню обсягів ви-

робництва продуктів та послуг, відбувається розширення можливостей економічної системи стосовно задоволення нових потреб суспільства. Вимірником економічного зростання, в першу чергу, є кількісні показники: розмір внутрішнього валового продукту, розмір валового продукту на душу населення (результуючий показник економічного зростання), зміни обсягів випуску продукції, динаміка фінансових показників тощо. Поряд з цим економічний розвиток розглядається в якості процесу не тільки кількісного, а в більшій мірі якісного удосконалення соціально-економічної системи.

Інклюзивне зростання слід трактувати значно ширше, адже в економіці відбуваються процеси, які не доцільно розглядати виключно з позиції бізнесу [1].

Останніми роками багатьма економістами у своїх працях формується парадигма в якій економічне зростання розглядається як засіб досягнення цілей вищих рівнів, до яких можна віднести зростання добробуту населення, підвищення рівня життя суспільства в усьому світі. При цьому ми враховуємо те, що, економічний розвиток базується на економічному зростанні, що забезпечується поліпшенням суспільно-економічних відносин, покращенням структури виробництва та нарощуванням людського потенціалу.

Встановлюючи пріоритети інклюзивного розвитку потрібно передбачити необхідність, при одночасній недостатності, економічного зростання для забезпечення повноцінного добробуту населення. Аналізуючи історію людства, варто відзначити, зростання економіки не є гарантією автоматичного поліпшення рівня життя населення, та скорочення кількості бідних. Досліджуючи еластичності бідності, та порівнюючи її з темпами економічного зростання нами встановлено закономірність — економічний ріст збільшує вплив на рівень бідності населення пропорційно рівневі розвитку людського капіталу, в свою чергу зменшення спостерігається відповідно до скорочення масштабів диспропорцій в межах доходів населення.

Забезпечення прискорених темпів економічного зростання не повинно стати самоціллю для економічних систем в сучасних умовах. Його важливість базується на забезпеченні можливостей для громадянам та господарських суб'єктів забезпечити реалізацію власної місії у відповідності до Декларації тисячоліття.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Переваги цифрової трансформації для адаптивних підприємств: покращення ефективності та продуктивності; зниження витрат; підвищення конкурентоспроможності; створення нових продуктів та послуг; покращення прийняття рішень; збільшення лояльності клієнтів; зменшення впливу на навколишнє середовище; підвищення стійкості до змін.

Виклики цифрової трансформації для адаптивних підприємств: високі витрати на впровадження нових технологій; зміна культури та поведінки співробітників; необхідність у навчанні та підтримці персоналу; ризик кібератак; невизначеність щодо майбутнього розвитку технологій

Рекомендації для адаптивних підприємств, які прагнуть до цифрової трансформації: розробити чітку стратегію цифрової трансформації; залучити до процесу всіх зацікавлених сторін; інвестувати в нові технології та інфраструктуру; навчати та підтримувати співробітників; створити культуру інновацій та прийняття змін; ефективно управляти змінами; слідкувати за трендами розвитку технологій.

Література:

1. Воронько-Невіднича Т. В., Лещин Д. І., Василенко М. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 15. С. 23—27.
2. Разводовська В. О., Заяц О. В., Парохненко О. С. Інноваційність в підприємницькій діяльності в системі ефективного управління операційною діяльністю, конкурентоспроможністю та маркетингом. Український журнал прикладної економіки. 2021. № 1. С. 290—297.
3. Федірець О.В. Розвиток агропродовольчої сфери як соціально-економічної системи: теорія, методологія, практика. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 — економіка та управління національним господарством. Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, 2021. 448 с.
4. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zoskior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. 2021. Vol. 43. No. 1. P. 129—135.

5. Gruzina I., Lepeyko T., Lohinova K., Pererva I., Myronova O. Determining directions for transforming the organization's competence structure depending on its life cycle stage in the context of enabling effective operation in the market. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies* This link is disabled. 2024. № 2 (13 (128)). P. 91—102

6. Lozhachevska O., Navrotska T., Melnyk O., Kapinus L., Zos-Kior M., Hnatenko I. Management of the logistical and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market. *Laplage In Review*. 2021. № 7 (3). P. 315—323.

7. Mykhailichenko M., Lozhachevska O., Smagin V., Krasnoshtan O., Zos-Kior M., Hnatenko I. Competitive strategies of personnel management in business processes of agricultural enterprises focused on digitalization. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2021. № 43 (3). P. 403—414.

8. Rakhmetulina Z., Pokataieva O., Trokhymets O., Hnatenko I., Rubezhanska V. Optimization of the structure of an innovative cluster on a competitive basis in a free market. Financial and credit activities: problems of theory and practice. 2020. Vol. 4. No. 35. P. 238—247.

9. Mayovets Y., Vdovenko N., Shevchuk H., Zos-Kior M., Hnatenko I. Simulation modeling of the financial risk of bankruptcy of agricultural enterprises in the context of COVID-19. *Journal of Hygienic Engineering and Design*. 2021. Vol. 36. pp. 192—198.

10. Rossokha V., Mykhaylov S., Bolshaia O., Diukariyev D., Galtsova O., Trokhymets O., Ilin V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. Management of simultaneous strategizing of innovative projects of agricultural enterprises responsive to risks, outsourcing and competition. *Journal of Hygienic Engineering and Design*. 2021. Vol. 36. P. 199—205.

References:

1. Voronko-Nevidnycha, T.V., Leshchyn, D.I. and Vasylenko, M.V. (2018), "Management of enterprise competitiveness in an unstable market environment", *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol. 15, pp. 23—27.

2. Razvodovska, V. O., Zayats, O. V., Parokhnenko, O. S. and Hnatenko, I. A. (2021), "Innovation in entrepreneurial activity in the system of effective management of operational activity, competitiveness and marketing", *Ukrayins'kyi zhurnal prykladnoyi ekonomiky*, vol. 1, pp. 290—297.

3. Fedirets, O.V. (2021), "Development of the agro-food sector as a socio-economic system: theory, methodology, practice", Abstract of Doctor dissertation, Economy, Poltava, Ukraine.

4. Brockova, K., Rossokha, V., Chaban, V., Zos-Kior, M., Hnatenko, I. and Rubezhanska, V. (2021), "Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production", *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, vol. 43.1, pp. 129—135.

5. Gruzina, I., Lepeyko, T., Lohinova, K., Pererva, I., Myronova, O. (2024), "Determining directions for transforming the organization's competence structure depending on its life cycle stage in the context of enabling effective operation in the market", *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies* This link is disabled, vol. 2 (13 (128)), pp. 91—102.

6. Lozhachevska, O., Navrotska, T., Melnyk, O., Kapinus, L., Zos-Kior, M. and Hnatenko, I. (2021), "Management of the logistical and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market", *Laplage In Review*, vol. 7 (3), pp. 315—323.

7. Mykhailichenko, M., Lozhachevska, O., Smagin, V., Krasnoshtan, O., Zos-Kior, M. and Hnatenko, I. (2021), "Competitive strategies of personnel management in business processes of agricultural enterprises focused on digitalization". *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, vol. 43 (3), pp. 403—414.

8. Rakhmetulina, Z., Pokataieva, O., Trokhymets, O. and Hnatenko, I., Rubezhanska, V. (2020), Optimization of the structure of an innovative cluster on a competitive basis in a free market, Financial and credit activities: problems of theory and practice, vol. 4, 35, pp. 238—247.

9. Mayovets Y., Vdovenko N., Shevchuk H., Zos-Kior M. and Hnatenko I. (2021), "Simulation modeling of the financial risk of bankruptcy of agricultural enterprises in the context of COVID-19", *Journal of Hygienic Engineering and Design*, vol. 36, pp. 192—198.

10. Rossokha, V., Mykhaylov, S., Bolshaia, O., Diukariyev, D., Galtsova, O., Trokhymets, O., Ilin, V., Zos-Kior, M., Hnatenko, I. and Rubezhanska, V. (2021), "Management of simultaneous strategizing of innovative projects of agricultural enterprises responsive to risks, outsourcing and competition", *Journal of Hygienic Engineering and Design*, vol. 36, pp. 199—205.

Стаття надійшла до редакції 18.06.2024 р.